

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Бабенко В.С.

аспірант,

Запорізький національний університет

ПОСТКОЛОНІАЛЬНА ОПТИКА МАРКЕРІВ ТІЛЕСНОСТІ В УКРАЇНСЬКИХ МАСМЕДІА НА ПРИКЛАДІ ЕСЕ ОКСАНИ ЗАБУЖКО «МІЙ ТЕПЛІЙ ЛАМПОВИЙ РАШИЗМ»

Медіапростір – це те широке поле комунікативних практик, в якому не лише відображаються, але й увиразнюються та унормовуються актуальні для українського суспільства форми ідентичності. Як зазначає О. Романенко, відрефлексовуючи травматичний історичний досвід для української нації нагальною потребою є сформувані наративні моделі репрезентації як на особистісному, так і на колективному рівнях [1, с. 118]. Однак цей процес ускладнений низкою факторів. В 2013 році О. Левкова зазначала, що попри динамічний розвиток постколоніальної оптики наукових розвідок в США та Західній Європі, в Україні на цей час такі підходи залишаються вкрай інертними [2, с. 125]. Дослідниця наголошувала: для вітчизняного академічного журналістикознавства залишається табуйованим саме поняття «постколоніальність». Причину цього науковиця вбачала у тісному зв'язку українського інформаційного середовища з російським, яке нерідко сприймається як еталон для наслідування [2, с. 128]. Відтак, якщо постколоніальний досвід покликаний не заперечити, а переосмислити та перекодувати колоніальну ментальну спадщину відповідно до потреб суб'єктності нації – то цей процес уповільнюється зразком, що нав'язується культурою, яка вважає себе спадкоємицею імперії. Проте не можна зводити орієнтацію на такий зразок самим лише власним вибором українського середовища, оскільки до сьогодні лишається дискусійним питанням про датування початку російської інформаційної війни, мета якої, серед іншого в тому, щоб зменшити видимість української ідентичності.

Невдовзі, після публікації О. Левкової відбулася Революція Гідності та розпочалася у 2014 році збройна агресія Російської Федерації проти

України. Ці події мали б стати потужним чинником впливу на ревізію залежності українського медіасередовища від російських впливів. Однак у статті, що вийшла у 2017 році А. Рудченко говорить, що український медіадискурс все ще має ознаки колоніальності і невідокремлений від імперського дискурсу. Щоправда, це зауваження стосувалося не наукових досліджень в галузі соціальних комунікацій, а безпосередньо практичної журналістики.

Можна припустити, що окреслене явище спостерігалось до початку активного російського вторгнення 24 лютого 2022 року і лише після цього почало зазнавати докорінних змін. Разом з тим маємо можливість розглянути прояви постколоніальної проблематики в медіаполі протягом останнього року до цього збройного нападу. Певну ретроспективу такої проблематики подає есе О. Забужко «Мій теплий ламповий рашизм». Візьмемо в ньому до уваги приклади, що звертаються до тілесного досвіду, оскільки він залишається дієвим інструментом впливу на масову свідомість. Це зумовлено тим, що маркери тілесності мотивують індивідів до емоційної реакції, процесів емпатії, самоусвідомлення, конструювання візій себе у майбутньому, оціночних суджень щодо суспільної пам'яті про ключові події історичного досвіду.

Есе О. Забужко було опубліковане 15 грудні 2021 року і містить міркування щодо змісту низки публікацій у цифрових медіа. В ньому авторка розповідає про засмічення українського інтернет-простору нішовими сайтами із рекомендаціями для жінок як втримати біля себе коханого чоловіка, щоб він не пішов від них до іншої. Часом такі поради зводяться до опису стандартів краси та сексуальної привабливості. Виразною особливістю успіху в цих творах є можливість для жінки регулярно відвідувати салони краси і купляти звабливий одяг. Окрім лукістичної тематики серед маркерів тілесності використовуються мотиви ситості/голоду, від яких залежить зона комфорту героїнь цих медійних текстів. Такі мотиви не лише згадуються побічно, а слугують рушієм сюжету в історіях. За всіх цих умов функції особистості зводяться до споживчих. Людина зображується як інструмент постачання ресурсів для інших осіб. Зокрема, роль жінки зводиться до організації відпочинку, харчування і сексуального задоволення чоловіка.

На переконання О. Забужко, ці тексти взяті з російських сайтів і адаптовані українською мовою. При цьому вони містять систему цінностей в межах гендерних відносин громадян Російської Федерації,

яку пропонують як чинну для українців. А їхню «чужинність» для пересічного читача видає у першу чергу низька якість перекладів.

Причина масового поширення подібного контенту може пояснюватися не лише непрофесійністю редакції українських сайтів, які використовують чужі тексти без зазначення авторства і належного редагування. В своєму есе О. Забужко послуговується висловом про двадцятирічну «московську медійну експансію» українського інформаційного простору, виводячи її початок з 2001 року. А наративи російського тілесного досвіду розглядає як інструмент російської інформаційної війни. Провідна мета такого впливу полягає у розмиванні української ідентичності і втілення імперської ідеологічної настанови про «єдиний народ».

Окреслюючи коло питань, на які шукають відповіді колоніальні студії Я. Потапенко згадує про програмування колонізаторами уявленнями про «ідеальне тіло» колонізованих [5, с. 266]. Згідно О. Забужко навіювання ідеї про тотожність українців та росіян і є тим «ідеальним тілом», яке має репрезентуватися у спільному інформаційному просторі.

Під тілом тут розуміється не лише перелік фізіологічних якостей і показників, а значно ширша палітра смислів. Сама концепція тілесності звертається до тіла як символічного простору, що промовляє смислами цивілізаційного надбання, яке конструює межі своєї функціональної та естетичної доцільності не стільки навколо фізичної оприявленості людини, скільки як пряме її продовження. Згідно Л. Дерман, прикладом такого неорганічного продовження тіла є одяг, мета якого маніфестувати конкретні комунікаційні повідомлення [6, с. 207]. На ньому акцентує увагу і О. Забужко. Згадане в есе жіноче вбрання покликане підкреслювати функціональність людини згідно того обмеженого набору стратегій поведінки, які пропонують для аудиторії публікації з російського медіаполя.

Таким чином використовуючи маркери тілесності, як дієві інструменти впливу на масову свідомість, російські наративи покликані знизити механізми захисту реципієнта перед нав'язаними смислами. Відповідно до засад російської інформації війни така колоніальна модель осмислення дійсності має посилити свій вплив на протипагу постколоніальної моделі, яка деконструє насаджені імперські міфи під потреби національної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Романенко О. Ідентичність нації та тексту: як сучасна українська література формує інтенсивні образи національної ідентифікації. *Літературний процес. Методологія. Імена. Тенденції* : зб. наук. пр. Філологічні науки. Університет ім. Б. Грінченка. Київ, 2016. № 7. С. 112–120.
2. Левкова О. Застосовуваність/незастосовуваність постколоніальної парадигми. *Теле- та радіожурналістика*. Львів, 2013. Вип. 12. С. 124–131.
3. Рудченко А. Постколоніальний міф в українському медіадискурсі. *Діалог: медіа-студії*. Одеса, 2017. Вип. 23. С. 117–128.
4. Забужко О. Мій теплий ламповий рашизм. URL: https://www.dw.com/uk/oksana-zabuzhko-mii-teplyi-lampovyi-rashyzm/a-60100701?fbclid=IwAR207kNNZYkxH4I87oZrjxX_BBdbDS5RvMjoCETOY_IhUxbok_n9wXtNFt8 (дата звернення: 04.07.2022).
5. Потапенко Я. Трансдисциплінарна взаємодія як гносеологічне й методологічне підґрунтя історії тіла. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Історичні науки*. 2012. Вип. 17. С. 264–269.
6. Дерман Л. М. Комунікативна культура в моді ХХ–ХХІ ст. Гілея. *Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки*. Науковий вісник : зб. наук. праць. Київ : Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. 2015. № 7. С. 206–210.